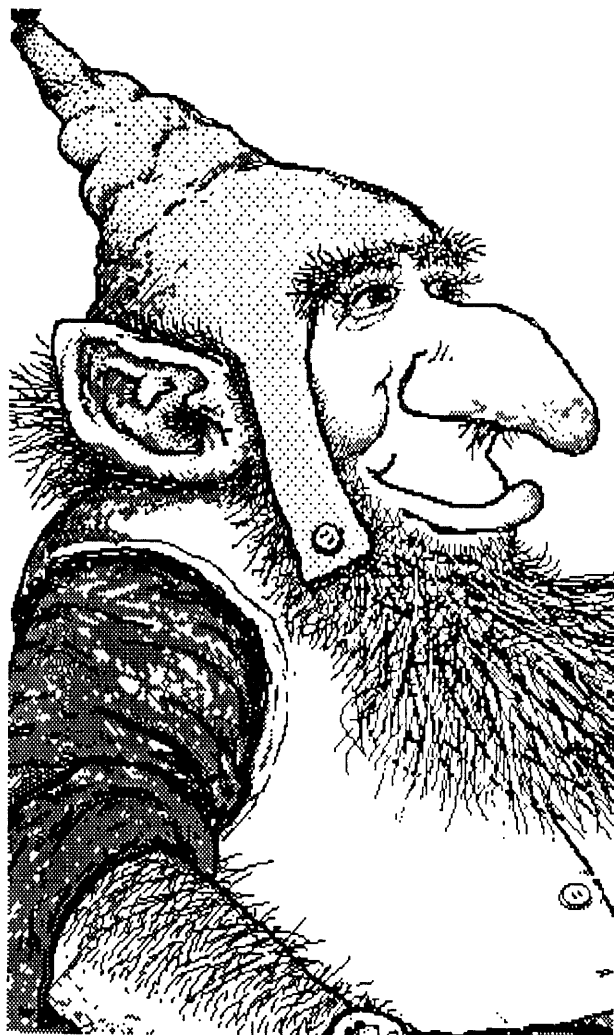

Magi i stället för patent

smycken eller husgeråd

Ett exempel: Hos flera eskimåfolk var trollformler privategendom, och andra än ägarna fick inte använda dem. Trollformlerna användes främst för att skaffa sig jakt- och fiske-lycka. Om en trollformel såldes, måste säljaren lova att själv sluta använda den.

Förhållandena var likartade hos många andra naturfolk. Denna äganderätt till magiska ritualer var i själva verket den närmaste motsvarigheten i dessa samhällen till den s k intellektuella egendomen i våra samhällen (patent och upphovsrätt).

Suchman menar också att magin till stor del spelar en roll i dessa samhällen som påminner och patentens och upphovsrätternas roll i moderna industrisamhällen. Som bekant är det tämligen lätt att plagiera t ex uppfinningar, texter, bilder och dataprogram. Det var minst lika lätt att plagiera jaktställen, odlingsmetoder, medicinalväx-

ter och andra framsteg i samhällen med enklare teknologi. Den som ville dra personlig nytta av en idé eller upptäckt måste därför finna ett sätt att skydda sig mot imitatorer. Det är här magin kommer in.

Som exempel föreslår Suchman att vi tänker oss att en odlare blir varse att majsskörden förbättras om hon "planterar" en liten fisk bredvid varje majs-korn. (Denna teknik har verkligen förekommit bland Nordamerikas indianer, men man vet inte hur den uppkom.) Det skulle inte vara någon konst för de andra odlarna att göra likadant. Vill den som gjorde upptäckten ha ersättning för sin idé kan hon ta hjälp av magin. Hon deklarerar att fisken får sin kraft t ex av en talisman som hon ensam äger. De andra måste då ersätta henne för att de använ-

der talismanen.

Magin blir på detta sätt ett maktinstrument, dels för enskilda individer, dels för shaman-sällskap och andra grupper som kollektivt äger trollformler och ceremonier. Magin omgärdas ofta med stränga föreskrifter om de olyckor som kan drabba dem som försöker använda den utan att vara behörig. Folkloren innehåller allehanda "sedelärande" historier om de olyckor som drabbat dem som försökt använda magiska medel som de saknat behörighet för.

Tron på magi upprätthålls också på andra sätt, av vilka Suchman särskilt nämner hallucinogena droger. Drogframkallade hallucinationer uppfattas ofta som övernaturliga upplevelser. Genom att låta befolkningen få del av sådana upplevelser stärker shaman-sällskapen deras tro på magins makt, och därmed också deras respekt för de monopol som magin är förknippad med.

I likhet med patent belönar magin dem som gör uppfinningar och upptäckter. Magin har dock en avsevärd nackdel i jämförelse med patent: Den förhindrar insikter om de verkliga sambanden i naturen. Därigenom försvårar den också nya upptäckter och uppfinningar.

Suchman jämför i detta avseende det magiska systemet med det moderna systemet med företagshemligheter. Båda dessa system uppmuntrar uppfinnare att undanhålla väsentlig teknisk information, och rentav att sprida felaktig information. Som medel att uppmuntra uppfinnande är de därför underlägsna patentsystemet.

Till detta kan läggas ytterligare en nackdel hos det magiska systemet: Det är ett oerhört effektivt medel att bygga upp hierarkier. På detta finns många exempel, tyvärr inte bara hos naturfolken.

SOH

Magins roll i naturfolkens samhällen är sedan länge ett kärt ämne för antropologer. För några år sedan publicerade Mark C Suchman, doktorand i sociologi vid Stanforduniversitetet, en artikel som gav ett delvis nytt perspektiv på denna gamla fråga. (Mark C Suchman, "Invention and Ritual: Notes on the Interrelation of Magic and Intellectual Property in Pre-literate Societies", *Columbia Law Review* 89:1264-1294, 1989.)

Suchmans utgångspunkt är att magi hos naturfolken till mycket stor del är enskild egendom. Vem som helst får inte använda en trollformel, utan endast den rättmätige ägaren. Hos många naturfolk har rätten att använda en trollformel eller en ritual gått att köpa och sälja ungefär som man kunde köpa och sälja